

Mort al Camp de la Bóta

Antoni Cruanyes Becana

Just iniciat l'any 1946 es va donar la necessitat militar d'inutilitzar més de tres milions de projectils de fusell i armes automàtiques possiblement procedents, encara de la guerra civil que havien caducat i a tal efecte el regiment de Cavalleria Caçadors de Numància núm. 9, va iniciar unes visites al camp de la Bóta on es muntaven les màquines automàtiques i es disparaven de cara mar endins.

En aquells anys les proximitats del camp de la Bóta eren habitades per gent molt humil que una vegada acabats els exercicis de tir, que duraven tres o quatre hores, corrien vers nosaltres per a poder recollir les beines de llautó que quedaven escampades per la platja, tot i que el mateix regiment tenia establert un servei de recuperació pròpia ja que era obligat el seu retorn per tal de mantenir-ne el seu control.

En aquestes visites al camp de la Bóta, o en altres operacions semblants, les forces del regiment formàvem en un gran grup sumant quatre cents soldats i cavalls, amb la oficialitat corresponent.

La primera vegada que vaig anar en formació al camp de la Bóta la força es componia del primer, segon i tercer esquadró sota les ordres del comandant Yuste, els tres capitans corresponents, el capità Balcells que ho era del primer, el del segon esquadró, del que jo formava part, era Antoni Carrascal i Esquirol, oriünd de l'Escala, parlant habitual del català (sobretot quan no el podien sentir els altres oficials) i el del tercer que ho era el capità Carreres. Recordo perfectament que l'hivern era força avançat i com que per a muntar a cavall ens van ordenar fer-ho sense abric la humitat i la fredor pròpia del mar es feia notar força.

Aquest camp de la Bóta ja s'havia fet tristament famós l'any 1936, quan s'hi complien les sentències de mort dictades pels tribunals populars, amb afusellaments públics i assistència de bon nombre de gent. A centenars, o potser més i tot, s'hi van complir les execucions. ¡... També la justícia dels vencedors enviava a morir al camp de la Bóta, tot i que aquestes execucions eren secretes i es complien a punta d'alba).

Arribada la formació a les vistes del Camp de la Bóta se'ns va ordenar fer "alto", quedant el segon esquadró, darrera del primer, a uns noranta o cent metres del vell baluard a l'espera del que anava a succeir... El dia, just trencat, es mostrava boirós i humit i tanmateix trobàvem a faltar l'abric...

Sense cap dubte s'anava a procedir a una o diverses execucions ja que varem veure com algunes figures humanes es movien al peu de les parets esberlades del vell baluard i al cap d'uns minuts d'espera sonaren unes descàrregues seguides de trets aïllats, entenent que aquests darrers devien ser els trets de «gràcia». Moments després uns porta-lliteres recollien diversos cossos de terra i els carregaven a l'interior d'una ambulància ja preparada, posant-se tot seguit en marxa una comitiva formada per una camioneta de guàrdies civils, que formaven al davant del piquet, l'ambulància al darrera i, tancant el seguici, un cotxe sanitari i un turisme on, presumiblement, viatjaven els serveis mèdics, judicials i/o religiosos. Tot molt tètric i depriment...

La tropa formada, silenciosa i sorpresa, testimonis muts d'uns afusellaments que havien de ser secrets, no encertàvem a entendre el perquè d'aquelles execucions, no acceptant que transcorreguts set anys del fi de la guerra civil encara hi haguessin germans nostres que morissin de manera tant cruel i ignominiosa (entre els soldats del nostre esquadró n'hi havien alguns que tenien pares o familiars exiliats a França o empresonats). En el llarg transcórrer dels anys mai vaig deixar de recordar aquests afusellaments sense, però, interessar-me per qui eren les persones executades. Només passats molts anys i rememorant tots els fets que he pogut recordar d'aquells penosos anys de guerra i postguerra, m'ha permès conèixer la seva identitat, per mitjà de la lectura del llibre titulat "Els maquis" de Josep M. Clarà i Resplandís. Per aquesta lectura vaig saber que els homes executats la matinada del 25 de febrer de 1946 al camp de la Bóta, afusellament del que varem ser testimonis forçats més de quatre cents soldats, eren quatre joves integrants del «maquis» els noms dels quals eren els següents:

- Francesc Serrat i Pujolar, olotí de 23 anys, fill del que fou alcalde d'Olot durant la guerra civil i militant del PSUC.

- Joan Arévalo i Gallardo, de 27 anys i militant del PSUC.

- Manuel Donaire i Moreno, de 35 anys també afiliat al PSUC.

- Joan Hernández i Lizán, de 35 anys igualment afiliat al PSUC.

Al llibre de Josep Clarà i Resplandís es pot llegir que arribada l'hora de l'afusellament tant Francesc Serrat

com Joan Arévalo demanaren que els fossin tapats els ulls i en sentir la veu de «apunten» van començar a caminar, poc a poc, cap a l'escamot que els havia d'abatre.

No m'ha estat possible recordar res que pugui confirmar o desmentir aquesta actitud. Com he escrit abans, just trencava el dia i la distància que ens separava, uns cent metres, impedia precisar amb detall el que estava succeint... Hi havien companys soldats pertanyents al primer esquadró que esperaven, com nosaltres, que les execucions fossin complertes i que, trobant-se al davant nostre, van poder-ne ser testimonis més propers. Fins aquí el testimoni personal d'un fet prou dolorós que, d'una o altre manera, pot ajudar a entendre com eren aquells anys tristos de la immediata postguerra. Qui era, però, realment, Francesc Serrat i Pujolar?

NOTA OFICIAL FACILITADA A LA PREMSA

El dia 25 de Febrer de l'any 1946, al camp de la Bóta, de Barcelona, i en compliment de la sentència dictada pel tribunal militar, va ser afusellat Francesc Serrat i Pujolar, àlies "Cisquet" olotí de naixement, fill d'un dels alcaldes d'Olot del temps de la guerra civil. Amb ell foren executats el seu company Joan Arévalo i dos altres condemnats, d'ignorada procedència i de noms Manuel Donaire i Joan Hernández...

Segons els periòdics del seu temps, entre altres «La Vanguardia», la condemna es va fonamentar en els següents fets:

- 1) Tenir antecedents. Haver entrat clandestinament al país el 19 de desembre de 1944, assaltant una casa o masia a Sant Hipòlit de Voltregà.
- 2) Assaltar una camioneta el 4 de març de 1945 matant un dels ocupants, apoderant-se dels diners que portaven (No precisa el lloc).
- 3) Assaltar el Banc Hispano-Colonial de Vimbodí d'on s'emportaren 30.500 pessetes.
- 4) Assassinar el cap de F.E.T. de les J.O.N.S. de Reus.

Francesc Serrat, àlies «Cisquet» tenia 16 anys al 1939, quan amb la seva família va abandonar Olot exiliant-se a França on ben aviat va desenvolupar una activa vida de guerriller contra els ocupants alemanys. L'octubre de l'any 1944 va formar part dels "maquis" que van envair la Vall d'Aran.

Passat un temps va formar part d'un grup que es va infiltrar a l'interior de Catalunya i, al final d'aquest any 1944, junt amb nou companys seus establí una base prop d'Olot i, complint ordres, es dividiren en dos grups, restant junts Joan Fortuna, Eduard Segrià, Joan Arévalo, Josep Travé i el mateix Serrat... Prop de tres mesos van sobreviure en molt males condicions per les muntanyes nevades dels Pirineus... Abandonant la seva estada a l'entorn d'Olot el grup s'introduí a la zona d'Aiguafreda, Manlleu, i Sant Hipòlit de Voltregà defugint la pressió que les forces de la Guàrdia Civil exercien sobre ells fins que van passar al camp de Tarragona per establir-hi noves bases d'actuació, però degut a la pressió a

que estaven sotmesos a l'entrada la primavera del 1945, la direcció política-militar de Barcelona va decidir suspendre les accions, ordenant que el grup de Francesc Serrat es dirigís a la capital catalana convertint el grup d'acció militar en un grup operacional urbà.

Per efectuar el trasllat des de Tarragona a Barcelona el grup va mobilitzar nou joves de les Joventuts Socialistes de Catalunya junt amb noies que es feren passar, tots junts, per excursionistes i així van poder viatjar sense ser interceptats per la Guàrdia Civil. A Barcelona el grup va tenir molt poca durada, ja que els cinc guerrillers van ser detinguts en una acció policial, anant a parar a la presó "Modelo" on foren jutjats i condemnats a la pena capital el febrer de 1946.

L'ingrés a la presó "Modelo" de Francesc Serrat es va datar al dia 8 de juliol de l'any 1945. No tenia antecedents penals i era, per tant, la primera vegada que era detingut i procedia de l'anomenat "estat de llibertat."

El dia abans de l'execució va manifestar que se sentia feliç de lliurar la vida pels seus ideals i que la mort no li feia por... Al moment de la seva execució Francesc Serrat i Pujolar tenia vint-i-tres anys i tres mesos... Desconeixent altre mena d'informació pren més importància la resposta que, a la petició formulada pel tinent coronel del Jutjat militar núm. 10, dona l'Ajuntament d'Olot amb data de juliol de 1945 i que literalment diu així: "Francesc Serrat i Pujolar, domiciliat al carrer Macarnau núm. 5, i com a resultat de les indagacions practicades per agents municipals, es dedueix que l'esmentat individu no consta afiliat a cap partit polític, fins aquesta data, però no obstant això la seva ideologia es d'esquerres extremista, igual que el seu pare, que fou batlle d'Olot fins la lliberació, i que va deixar tristos records del seu mandat.

Des dels catorze anys (1936) ha vingut observant una conducta que deixa bastant que desitjar, separant-se dels seus pares i corrent a les "andadas".

Durant la dominació marxista va servir d'ajudant a la farmàcia municipal, implantada pels rojos, sense que consti que intervingués en cap mena de delictes (març 1939).

Segons rumors que van circular fa uns cinc o sis mesos, va tornar a Olot procedent de França on va marxar tota la família amb la retirada de les forces republicanes, visitant una casa (gener 1945) exposant la política i els plans dels rojos maquis d'entrar a Espanya, extrem que no s'ha pogut confirmar tot i una activa vigilància de les cases on podia connectar, encara que no fora res d'estrany que, referent a la política del seu pare, no li hagués servit d'enllaç." Olot juliol de 1945

Segons opinió generalitzada a tota Europa, a la rendició incondicional de les potències del «Eje», Alemanya i Itàlia, havia de produir-se la caiguda del règim franquista a Espanya, per la seva irrefutable col·laboració amb les potències vençudes (División Azul, entre moltes altres).

Per precipitar aquest canvi polític a Espanya, es van organitzar a França unes forces de voluntaris que, en nombre de tres mil, i entrant per la part del Pirineu més vulnerable, la Vall d'Aran, havien de forçar aquest canvi. A tal fi molts joves de tendència republicana i homes i dones de l'exili foren invitats a afegir-se a aquest cos de guerrillers. (A Canet també s'hi donaren pressions).

Així fora com Francesc Serrat i Pujolar, entre altres, van escollir, perillosament, el camí que els havia de portar a la mort.

En el seu expedient, obert a la presó "Modelo", hi consta que procedia de situació de "llibertat" i de professió...estudiant de medicina.. Ens podem preguntar.. on cursava els seus estudis de medicina?... Deuria ser a França, ja que els espais de temps passats a Espanya i que s'esmenten en el seu expedient són molt minsos i ajustats ... Per altra banda es evident que la presència d'una força composta de 3.000 guerrillers a la Vall d'Aran i resta dels Pirineus, havia de motivar la reacció del govern espanyol enviant a combatre'ls, no solament a forces de xoc de la Guàrdia Civil, Policia Armada i Somatent, sinó, també, joves soldats procedents del servei militar obligatori (La participació de soldats de lleua en serveis corresponents a les forces policials era una pràctica habitual en el nostre país. Així podem esmentar les guàrdies exteriors dels centres penitenciaris, com per exemple la presó Model, la de Sant Elies, i el Castell de Montjuïc, que complien forces dels Regiments d' Infanteria Jaén, núm 25, de Cavalleria núm. 9 i Artilleria de Sant Andreu, entre altres més possibles).

SOLDATS CANETENCOS A LA VALL D'ARAN

Al setembre de l'any 1944 es va produir l'entrada de la força guerrillera que havia de fer-se prou coneguda amb el nom de «maquis», diminutiu de «maquisard», que era el nom amb que eren coneguts els guerrillers que a França lluitaren contra els ocupants alemanys i que amb la rendició incondicional d'aquests passaren, en bona part, a formar la força militar disposada a entrar a Espanya. Es sabut que molts dels combatents del maquis "francès estaven formats per antics soldats de l'exèrcit republicà espanyol que, arribat el moment oportú, es passaren amb armes i bagatges al grup invasor de la Vall d'Aran.

Que l'acció guerrillera dels atacants provinents de França fou prou important es constata amb els importants contingents de tropa regular que s'hi envià a combatre'ls com també per l'ús de les armes que s'hi destinaren.!

Que el llavors Capità General de Catalunya, Moscardó, va efectuar una visita a les tropes que hi havien desplegades en aquelles comarques on s'arribà a la disponibilitat i ús d'artilleria de muntanya! Coincidint amb aquestes operacions militars es trobaven aquells grups que, com el de Francesc Serrat, actuaven a les comarques catalanes frontereres on eren batuts per els membres de la Guàrdia Civil, Policia Armada,

Somatent i forces de l'exèrcit...

Entre moltes mesures preventives, per tal d'aïllar els guerrillers es prohibí la residència, dins de la zona militaritzada, d'aquelles persones que havien sofert condemna per fets de la guerra civil i que, en aquell any 1944 gaudien de llibertat provisional. Es va formar un fitxer que incloïa 813 noms de gent "perillosa"; 130 al jutjat de Puigcerdà, 217 al d'Olot, i 466 al de Figueres. (Josep Clarà dixit) En alguns casos es sol·licità, i es va obtenir, autorització per canviar-los de residència no retornant a llurs cases fins a l'abril de l'any 1946...

Igualment es prohibí, en aquesta zona

fronterera militaritzada, l'exercici de la caça, com també fou prohibit oferir menjar, alberg, vestit o informació a tots els sospitosos, encara que anessin sense armes o imploressin l'almoina pública. Entre moltes altres accions es va emetre la circular núm. 205 de data 11 d'abril de 1947 del ministre del exèrcit on s'ordenava que... en els seus escrits no s'empressin les paraules " guerrilla" o "guerrillers", essent substituïdes per les de "bandolers" o "partides de bandolers", evidenciant l'interès del govern espanyol per desqualificar l'acció militar del «maquis» mostrant-la simplement com una acció terrorista (que també ho fou).

La principal força que es va enfrontar a l'entrada del «maquis» fou la Guàrdia civil que formava part integrant de l'exèrcit. La seva tasca a primera línia fou prou decisiva, sacrificada i silenciosa tota vegada que, per raons polítiques, no es publicaven ni els combats ni els noms dels que morien en compliment del seu deure. (J. Clarà)

Així sabem que només a les comarques frontereres de Girona i en els municipis mes propers de la ratlla de França, hi havien destacats més de 300 guàrdies civils pertanyents a les 124 i 131 Comandàncies. Igualment grups de la Policia Armada ocupaven, també els sectors amb capçaleres a Viella, Sort, la Seu d'Urgell, Puigcerdà, Ripoll, Olot i Figueres.

Figura del «maquis». Caçadora de pell, pantalons de pana, botes de mitja canya i boina al cap. Completa el seu equip amb motxila a l'esquena

La presència permanent de forces del exèrcit es detecta a la tardor de l'any 1944 en els sectors de Puigcerdà, la Molina, Ribes, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, Camprodon, Sant Pau de Seguries, Oix, i Terrades entre moltes altres.

En repetides ocasions aquestes forces de l'exèrcit participaren en accions conjuntes amb agents de la Guàrdia Civil, perseguint, encerclant i detenint "maquis" "fugitius o combatent contra ells, en innumbrables casos sofrint els rigors d'un hivern extrem i penós, sense l'equipament que els calia. Igualment la força de la Guàrdia Civil, formada per homes limitats i mal pagats, van conèixer una etapa molt dura, mal vistos per la gent dels pobles que ocupaven i valorats com a defensors de la dictadura, essent instruments d'una Espanya trista i rònega gens partidària de transformar els seus súbdits en ciutadans...

Patrulla de la Guàrdia Civil de retorn a la caserna després d'una nit de perillosa activitat. Garrotxa, anys 44-47

Al produir-se l'atac guerriller a la Vall d'Aran, el setembre de 1944, eren possiblement els soldats de la lleva d'aquest any els millors disponibles per a una acció militar i per aquesta raó bona part foren destinats a ocupar posicions en llocs fronterers de la Vall d'Aran, Pallars Sobirà, Urgell, Cerdanya, Ripollès, Garrotxa i l'Empordà...

Així, doncs, trobem un cert nombre de soldats canetencs ocupant posicions a l'entorn de les poblacions frontereres araneses de Pont de Rei, Pontau, Canejan, Bausen, Arties, Salardú, Montgarri, Pla de Beret, Mines de Liac, Pont de Suert o altres llocs exercint serveis de vigilància sobre els cursos de la Garona i la Noguera Pallaresa, control de passos fronterers o persecució de guerrillers que escapaven de la pressió militar que s'exercia sobre ells.

Entre molts altres soldats canetencs que hi foren destinats podem esmentar a Josep Amargant i Pla soldat del batalló d'artilleria de Muntanya núm. 6, complint funcions de cap de cuina destinat a Pont de Suert, junt amb Josep Arañó i Carreras i Josep Xufré Arañó, també soldats destinats al mateix batalló d'Artilleria. Aquests tres soldats canetencs van arri-

D'esquerra a dreta, fila superior: Josep Xufré Arañó, Josep Amargant Pla, Josep Ma. Arañó Carreras amb altres soldats del Batalló d'Artilleria i Muntanya núm. 6

Vall d'Aran, 1944-1945. El quart soldat, començant per l'esquerra és Josep Amargant Pla

bar al seu destí els darrers dies de 1944 suportant freds intensos, amb grans caminades nocturnes sense l'equip adient.

Salvador Torrent i Tornell que complia funcions de cornetí d'ordres del seu batalló. Josep Coll i Tenas, de la lleva de l'any 1943 prestant serveis a la vall d'Aran fins al seu llicenciament a l'any 1947, Hilari Portet i Vives de la Cortada de servei a la vall d'Aran Ramón Bassas i Francí del reemplaç de l'any 1942, destinat a Campllonc, campament militar proper als Rasos de Peguera, a la comarca del Bergadà...

Salvador Torrent i Tornell, 1a Companyia Batalló de Montanya Albuera núm. 2

Josep Coll Tenas, Regiment Artilleria núm. 6

Enric Ribas i Grimal, cobrint, entre altres destins, plaça a la guarnició d'Olot, Joan Brugarola i Vila, destinat al batalló d'Alta muntanya, de guarnició a Montaut protegint la Central elèctrica, component d'un grup d'esqui i escalada Joan Vinyes i Arbolí del reemplaç de 1941 ex combatent també de la guerra civil, amb llarga permanència a les files de l'exèrcit destinat de guarnició a diverses places.

Joaquim Artigas Bellsollell, soldat de la lleva del 1941 de guarnició a Sort, també excombatent de la guerra civil, amb un bagatge de set anys de vida militar forçada. I tants i tants altres soldats canetencs que el pas dels anys ens han fet oblidar!....

Aquesta situació es va donar oficialment per acabada arribats els anys 1952, publicant-se l'estadística

El tercer d'esquerra a dreta és Joan Brugarola, soldat del Batalló núm. 4 d'alta montanya, junt a d'altres companys. Al fons el massís de Colegats on es va lluitar per foragitar els maquins que l'havien ocupat.

Estadística oficial, 1943-1952

	Girona	Barcelona	Tarragona	Lleida	Total Estat
Assassinats	3	4	3	3	953
Segrestaments	-	6	17	1	845
Sabotatges	13	19	25	18	538
Atracaments	23	178	127	39	5.963
Topades	29	7	42	13	1.826
Guerrillers morts	27	5	71	11	2.173
Guerrillers ferits	9	3	17	2	467
Guerrillers presentats	3	10	3	-	546
Guerrillers detinguts	59	59	69	45	2.374
Enllaços detinguts	140	41	437	167	19.444 ?
Guàrdies civils morts	5	2	7	1	257
Guàrdies civils ferits	3	4	22	3	370
Membres de l'Exèrcit morts	-	-	1	2	27
Membres de l'Exèrcit ferits	-	-	-	3	39
Cos General Policia morts	2	3	-	-	12
Cos General Policia ferits	3	6	-	2	21
Policia Armada morts	-	-	-	1	11
Policia Armada ferits	2	2	-	-	18

Font: F. Aguado Sánchez, *El maquis en España*, ps. 253-254.

oficial de les baixes sofertes entre els combatents, llistat que posa de manifest el gran nombre de participants, i la duresa de les seves vivències, ben lluny del que es qualificaren d'accions "terroristes" i molt més properes a fortes accions militars.

ANTONI CRUANYES BECANA